

UOT 93/94

MİLLİ DÖVLƏTÇİLİYİMİZİN MÖHKƏMLƏNDİRİLMƏSİNDƏ İLHAM ƏLİYEVİN XARİCİ SİYASƏTİNİN ƏHƏMİYYƏTİ

ABBASZADƏ NİGAR MÜTƏLLİM qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, dissertant

sdu.adil@gmail.com

Açar sözlər: milli dövlətçilik, xarici siyasət, dövlət müstəqilliyi, ərazi bütövlüyü, münasibətlər, diplomatiya, təşkilat.

Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsi sahəsində fəaliyyətinin səmərəli istiqamətlərindən biri də tarixi-hüquqi ədəbiyyatlarda əksər vaxtlarda Heydər Əliyev Konstitusiyası adlanan Əsas Qanunun 10-cu maddəsində təsbit olunmuş prinsiplərlə müəyyən edilmiş xarici siyasətdir [1, s.5].

Ulu öndər 1993-cü ilin 10 oktyabrında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin andiçmə mərasimindəki çıxışı zamanı bildirmişdi ki, ölkə qarşısında hazırda duran ən vacib vəzifələrdən biri Azərbaycanın maraqlarını dünya miqyasında müdafiə etməyə qadir olan düşünülmüş və balanslaşdırılmış xarici siyasət aparılmasıdır [4, s.132].

Bu müddəanı rəhbər tutan İlham Əliyev mötəbər tribunalardan Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət kursunun əsas prinsipləri və prioritet istiqamətlərini göstərmiş və bildirmişdir ki, Cənubi Qafqaz regionunun siyasi, iqtisadi və humanitar mərkəzinə çevrilmiş Azərbaycanın xarici siyasət uğurları daim artacaq.

2003-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının pragmatik yanaşma tərzini, məsələlərə obyektiv və beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanan, eyni zamanda milli maraqlara söykənən, balanslaşdırılmış xarici siyasət fəaliyyəti siyasi reallıqdır. Xarici siyasət fəaliyyətinin gedişi nəticədə etibarilə dövlətimizin dünya birliyində ən öncül yerlərdən birini tutmasına gətirib çıxarmaqla yanaşı, eyni zamanda milli dövlətçiliyimizi, dövlət müstəqilliyimizi, azərbaycançılığımızı daha da möhkəmlətməyə xidmət etmişdir.

Təbii ki, dövlətimizin xarici siyasət fəaliyyətinin bütün istiqamətlərini əhatə etməyin çətin olduğunu nəzərə alaraq, məqalədə yalnız dövlət müstəqilliyimizin gücləndirilməsinə daha çox səmərə vermiş məqamların təhlilinə üstünlük vermişdir.

Xarici siyasət fəaliyyəti dövlət müstəqilliyinin bərpasından keçən ilk on illik dövr ərzində dövlətimiz üçün ən çətin və prinsipial məqamlarda belə, demək olar ki, bütün mürəkkəb problemlərin, şəraitin və vəziyyətin həllini təmin edə bilmişdir. Bu fikir İ.Əliyevin bütün prezidentliyi dövrünə də aiddir. Yalnız fərq ondadır ki, Dağlıq Qarabağ probleminin dünya ictimaiyyətin laqeydliyi və beynəlxalq təşkilatların ikili standartlarla yanaşma tərzindən on illərlə davam etdiyi şəraitlə əlaqədar iqtisadi potensialımızın bütün imkanlarından sonadək istifadə edilə bilmədiyi halda belə, Azərbaycanın bütün göstəricilər baxımından dünyanın aparıcı ölkələri ilə artıq çoxtərəfli qarşılıqlı əlaqələr yaratması milli dövlətçiliyin bərpasından sonrakı onillik dövrün uğurlarını qoruyub saxlamaqla bitməyərək xarici siyasətdə yeni, səmərəli nəticələr əldə edilməsi baxımından daha üstün olmuşdur.

Bu illər ərzində İ.Əliyevin xarici siyasət fəaliyyətinin əsasında dayanan dövlət müstəqilliyinin ən əsas şərti kimi ölkənin ərazi bütövlüyünün qorunması, beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı

gücləndirərək, fəal dünya siyasətinə qoşulması, bütün dövlətlərlə bərabər hüquqlu münasibətlərin daha da inkişaf etdirilməsində çox mühüm nəticələr və uğurlar əldə edilmişdir.

Bütün bunlar milli dövlətçiliyimizin daha da möhkəmləndirilməsinin təminatı olaraq bu illər ərzində dövlətimizin beynəlxalq, regional, dövlətlərarası münasibətlərə aid müqavilələr imzalaması və digər görülmüş işlərdə öz əksini tapmışdır.

İ.Əliyevin 2007-ci ilin 23 martında təsdiq etdiyi “Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi Konsepsiyası” adlı sənəd 1995-ci il Konstitusiyasının qəbul edilməsindən sonra milli dövlətçiliyimizin qorunması vəzifələrini müəyyən etmiş qanunvericilik sənədləri və aktları arasında ən mühümü və əhəmiyyətli olmuşdur [2].

Konsepsiyanın qəbulundan keçən dövr ərzində burada irəli sürülmüş bütün müddəaların həyata keçirilməsi üçün tək Xarici İşlər Nazirliyi xətti ilə deyil, dövlət idarəçilik sisteminin müxtəlif strukturları vasitəsi ilə səmərəli fəaliyyət göstərilmişdir.

Konsepsiya Azərbaycan Respublikasında insanları, cəmiyyəti və dövləti daxili və xarici təhlükələrdən qoruyan, eyni zamanda dövlət müstəqilliyinə, ərazi bütövlüyünə və demokratik inkişaf yoluna əsaslanan strateji tərəfdaş seçimi üçün Avropa-Atlantika məkanına inteqrasiya etməklə yanaşı, balanslaşdırılmış xarici siyasət prinsipinin gözlənilməsi əsasında bütün məqsəd, prinsip, yanaşma tərzini və buna xidmət edən tədbirlərin bir araya gətirilməsini nəzərdə tuturdu.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikası Avropa-Atlantika məkanının siyasi və iqtisadi strukturlarına, təhlükəsizlik sisteminə və digər strukturlara inteqrasiya siyasətinə sadıq qalaraq onlarla əməkdaşlığa bu vacib məkanın ümumi təhlükəsizliyi, iqtisadi əməkdaşlıq və demokratik dəyərlərin təminatı şərti kimi əhəmiyyət vermişdir.

Bu isə o demək idi ki, Azərbaycan Respublikası milli dövlətçiliyin qorunması və möhkəmləndirilməsi siyasətinin əsaslarını müəyyən edərək, müvafiq dövlət strukturlarının milli dövlət maraqları və mənafelərinin qorunması yolunda fəaliyyətinin məzmunu və xarakterini müəyyən etmişdir.

Bu qənaətimizdən heç də az əhəmiyyətli olmayan digər cəhət isə budur ki, 2007-2017-ci illərdə, yəni konsepsiyanın qəbul edilməsindən sonrakı illərdə xarici siyasət fəaliyyətinə aid Milli Məclisin və digər dövlət strukturlarının qəbul etdikləri bütün qanun və qərarların, qanunvericilik aktları və digər sənədlərin məzmunu mütləq mənada konsepsiyaya uyğun olmuşdur.

Eyni zamanda konsepsiyanın əsas müddəalarına əməl olunması nəticəsində Azərbaycanda hüquqi dövlətin, demokratik cəmiyyətin nəzarəti altında iqtisadi və sosial tərəqqiyə sadıq qalan güclü və səmərəli təhlükəsizlik bölməsi yaradılması kimi çətin vəzifənin öhdəsindən gəlinmişdir.

Ölkəmiz xarici siyasət fəaliyyətində beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri əsasında nizamlanan sivil dövlətlərarası münasibətlərə sadıq qalaraq beynəlxalq, məhəlli konfliktlərin sülh və danışıqlar yolu ilə həllini və dövlətlərin suverenliyi hüquqlarına hörmət prinsipini əsas tutmuşdur.

İqtisadi məsələlərdə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq, qarşılıqlı təminatlar sistemi yaradılması və qorunmasının reallaşması üçün səmərəli fəaliyyət göstərilmişdir.

Bu illərdə İ.Əliyevin xarici siyasətindəki ardıcıl, pragmatik və düşünülmüş fəaliyyət, beynəlxalq, regional və dövlətlərarası münasibətlərin genişləndirilməsinə, ən yaxın qonşu ölkələrlə münasibətlərdə əlaqələrin və əməkdaşlığın gücləndirilməsinə üstünlük verilmiş, dünya siyasətinin gedişinə təsir etmə mövqeyinə malik aparıcı dövlətlərlə tərəfdaşlıq münasibətlərinin qurulması məqsədi əsas olmuş və nəticədə, Azərbaycanın dünya birliyi üzvləri ölkələri arasında mövqeləri daha da güclənmişdir.

Aparıcı dünya dövlətləri ilə tərəfdaşlıq münasibətləri qurmağa nail olan dövlətimizin milli dövlətçilik ənənələrinin qoruyub daha da möhkəmlənməsi real nəticələr vermişdir.

Dövlət müstəqilliyinin demokratik ənənələrlə zəngin xarici siyasət fəaliyyəti ilə möhkəmləndirilməsinin mütərəqqi cəhətləri Azərbaycanın hüquqi və demokratik dövlət quruculuq yolunu seçməsi, xarici siyasət prinsiplərinin mütərəqqi və demokratik nailiyyətləri əks etdirməsi,

sivil beynəlxalq normaları əsas götürməsi ilə bərabər, dini və etnik məhdudiyətlərin bütün təzahürlərindən imtina edilməsi ilə bir yerdə olmuşdur.

Bu, o demək idi ki, xarici siyasətin məqsəd və nəticələrinin məzmunundan asılı olmayaraq, onun açıq və demokratik prinsiplərə söykənməsi, beynəlxalq hüquq normalalarının xalqın mentaliteti və dövlətin milli maraqları ilə üst-üstə düşməsi son dərəcə vacib və əhəmiyyətli olmuşdur.

Bəhs edilən dövrdə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti bir çox nailiyyətlər baxımından fərqlənmişdir. Bu illər ərzində açıq müşahidə edilən bəzi qlobal və regional səviyyəli qarşidurma hallarının güclənməsinin əksinə olaraq Azərbaycan dinamik inkişafa nail olaraq dövlətimizin regionun ən güclü dövlətinə çevrilməsi ilə nəticələnmiş xarici siyasət kursunu daha da ardıcıl həyata keçirmişdir.

Bu illərdə dövlətimizin iştirakı, bəzi hallarda özünün təşəbbüskarı olduğu regional və beynəlxalq əhəmiyyətli layihələrin həyata keçirilməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq nüfuzunu daha da artırmış, BMT, onun müxtəlif strukturları və digər beynəlxalq qurumlarla səmərəli əməkdaşlığı davam etmişdir. Bu dövr ərzində BMT-nin dünyada sülhün qorunması və təhlükəsizliyin təmin edilməsində, demokratikləşmə və davamlı inkişaf proseslərində mühüm mövqeyini qəbul etməklə yanaşı, biz özümüz də bütün bu işlərin fəal iştirakçısına çevrilmişik.

Azərbaycan Respublikasının BMT-nin fəaliyyətində bu cür iştirakı, təşkilatın Azərbaycan-Ermənistan müharibəsində haqlı mövqeyimizin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, Qarabağ probleminin beynəlxalq hüquq normaları əsasında aradan qaldırılmasına çalışması ilə yanaşı, tarixən dinc əmin-amanlıq şəraitində yaşamağa üstünlük vermiş xalqımızın bu təşkilat vasitəsi ilə çoxsahəli diplomatik fəaliyyətdə belə zəruri məqsədlərə yeni xidmətlər göstərmək niyyətindən xəbər verir.

BMT ilə sıx əməkdaşlıq etmiş Azərbaycan Respublikası insan hüquqları, sosial və iqtisadi xarakterli vacib proqramların fəal iştirakçısı kimi missiyasını daha geniş formada davam etdirmiş və dünya ictimaiyyətinin beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizəsində öz sözünü demişdir.

Bu illər ərzində Azərbaycan Respublikasının hələ 2001-ci ilin yanvarından tamhüquqlu üzvü olduğu Avropa Şurası ilə səmərəli əməkdaşlığı bizim Avropa standartları və dəyərləri ilə qovuşmamızı daha da sürətləndirmişdir [3, s.574].

Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası ilə o qədər də böyük müddəti olmayan əməkdaşlıq formaları və onun nəticələri həm də onu göstərmişdir ki, biz Avropa dəyərlərinə və standartlarına üz tutmaqla yanaşı, insan hüquqlarının təminatı, xüsusi olaraq milli və dini azlıqlara münasibətdə tolerant ölkə olaraq çoxəsrlik təcrübə və zəngin ənənələrimizlə bütün ölkələrə örnək ola bilərik. Bu fikir adi tədqiqatçı fikri, qənaəti olmayaraq ən müxtəlif məqsədlərlə əlaqədar ölkəmizlə qısa tanışlıqdan sonra xarici qonaqlar: idmançılar, diplomatlar, bir sözlə bütün yaşdan olan və peşələri təmsil edən insanlar tərəfindən dəfələrlə etiraf edilmişdir.

Dövlətimiz tək insan hüquqlarının qorunması sahəsi ilə deyil, Avropa Şurasının fəaliyyət istiqamətlərindən biri kimi Azərbaycan Respublikasının seçki qanunlarının beynəlxalq standartlar əsasında qanunvericilik tələblərinə və məzmununa uyğunlaşdırılıb daha da təkmilləşdirilməsi üçün çox işlər görməklə bir daha Avropa ailəsinə inteqrasiyamızın dönməz olduğunu sübut etmiş olur.

Beynəlxalq münasibətlərin dəyişdiyi, qloballaşan dünyada yeni məsələlərin, yeni çağırışların ortaya çıxdığı bir zamanda xarici siyasətdə müəyyən düzəlişlər etməyi vacib sayan Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev onu müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşdırır. Dünyanın bütün dövlətləri ilə əlaqələrin inkişaf etdirilməsinə, bərabərhüquqlu münasibətlərin möhkəmləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir. Bunun nəticəsidir ki, 2017-ci ildə Azərbaycan Respublikasının xarici ölkələrdə 55 səfirliyi, 5 təmsilçilik ofisi, 18 beynəlxalq təşkilat yanında missiyası və 9 baş konsulluğu fəaliyyət göstərir. Respublikamızda isə 53 dövlətin səfirliyi, 3 baş konsulluq, 12 fəxri konsulluq və 20 beynəlxalq təşkilatın nümayəndəliyi var və onlar milli maraqlarımızın həmin ölkələrdə təmin olunması və ölkəmizin geniş təbliği üçün geniş imkanlar yaratmışdır [8].

Azərbaycan Respublikası 2011-ci ilin oktyabrın 24-də Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya ölkələri arasında birinci olaraq BMT-nin Baş Məclisində təşkilat üzvləri ölkələrindən 155-nin lehinə səs verməsi nəticəsində 2012-2013-cü illər üçün BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv seçilmişdir [7]. Bu, adi bir hadisə olmayaraq, əslində Azərbaycan diplomatiyasının bu istiqamətdə apardığı çoxillik səmərəli fəaliyyətin nəticəsi idisə, digər tərəfdən diplomatik dairələrdə, beynəlxalq münasibətlər sistemində Azərbaycan Respublikasının və onun başçısının dünyada sülhün möhkəmləndirilməsi, təhlükəsizliyin təmin edilməsi sahəsində gördüyü işlərin yüksək qiymətləndirilməsi demək idi. Bu, eyni zamanda, Azərbaycan dövlətinin və xalqının, sözün əsl mənasında sülhsevər olduğunun, bu sahədə çox əsrlik zəngin təcrübə və ənənələrinin olmasından irəli gəlir.

Bu illərdə aparıcı dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların Azərbaycan Respublikasına münasibətində birmənalı şəkildə qəbul edilmiş “Azərbaycanın Qafqaz regionun ən güclü dövləti” olması fikrinə Azərbaycanın regionda həlledici söz sahibi olması kimi imicə beynəlxalq münasibətlər sistemində hamılıqla qəbul edilən tərəfdaş statusu da əlavə edilmişdir.

Yaşadığımız günlərdə müxtəlif beynəlxalq toplantılarda və nüfuzlu təşkilatların tribunalarında dövlətlərin ərzaq təhlükəsizliyi, enerji təhlükəsizliyi kimi ifadələr işlənərək, çox haqlı olaraq narahatlıq doğurur.

Enerji daşıyıcıları ilə bağlı Avropada və dünyadakı vəziyyətin həttə ötəri təhlili belə göstərir ki, dövlətlərarası, ümumiyyətlə, beynəlxalq münasibətlərin bütün gedişində bu problem dünyanı narahat edən digərlərindən heç də geri qalmır. Enerji daşıyıcılarının ötürülməsi məsələləri ilə bağlı mübahisəli məqamlar, Rusiya Federasiyasının Kırım ilhəq etməsindən sonra beynəlxalq təşkilatların tətbiq etdiyi sanksiyalar, Rusiya və Ukrayna arasında gedən “qaz müharibəsi”, “Ərəb baharı” adları almış siyasi hadisələrin, bundan əvvəl ABŞ-ın demokratiya və sülh carçısı missiyasına rəğmən Əfqanıstan, İraq və Liviyaya açıq hərbi müdaxilələrin kökündə enerji daşıyıcıları ətrafında başlanan mübahisələr beynəlxalq münasibətlərdə heç də az rol oynamamışdır.

Bu baxımdan Qafqaz regionunda təbii ehtiyatlardan tam məhrum olan nə Ermənistan, nə də əsasən turizm fəaliyyətinin təşkilindən, Azərbaycan neft və qazının tranzit nəqlindən əldə etdiyi gəlirlərə güvənən Gürcüstan dövləti yox, yalnız zəngin neft və qaz ehtiyatlarının səviyyəsinə görə dünya dövlətləri ilə bəhsləşə biləcək Azərbaycan bu gün neft və qazın alternativ imkanları və variantlarının tapılmasında maraqlı olan dünyanın ən iri şirkətlərinin əlverişli tərəfdaşına çevrilmişdir.

Xarici investorların Azərbaycan Respublikası ilə əməkdaşlığı bir tərəfdən iqtisadiyyatımıza yeni investisiyaların cəlb edilməsinə çalışmaları, digər tərəfdən isə Azərbaycanda müxtəlif iqtisadi maraqları olan beynəlxalq enerji şirkətlərinin öz ölkələrində və dünya münasibətlərində “neft artıq siyasətdir” prinsipininə əsaslanaraq, öz hökumətlərinin siyasətlərinə təsir göstərmək imkanları, öz hərəkətlərini Azərbaycanın maraqları ilə uyğunlaşdırmağa məcbur olması baxımından milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyümüzün tam təminatına əlavə təsir vasitələri deməkdir.

Dövlət müstəqilliyinin bərpasından keçən 27 il ərzində qonşu türk dövləti Türkmənistanla Xəzərin hüquqi statusunun müəyyən edilməsi və dənizdəki neft yataqlarının bölüşdürülməsi məsələsində fikir ayrılıqları illərlə davam etmişdi. Məhz tədqiqat dövründə bu problemin həlli istiqamətində görülmüş işlərin nəticəsində 2018-ci ilin avqustun 12-də Xəzəryanı dövlətlərin başçılarının Zirvə toplantısında Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında Konvensiya imzalandı. Bu, İ.Əliyevin, Azərbaycan diplomatiyasının və xarici siyasətinin növbəti uğuru demək idi. [7]

Tədqiqat dövründə dövlət müstəqilliyimizin bərpasından sonra Azərbaycan Respublikasının üzv olduğu ilk nüfuzlu beynəlxalq təşkilat kimi İslam Konfransı Təşkilatı (İKT) xətti ilə görülmüş işlər də dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunu tək Şərq dünyasında və İslam ölkələrində deyil, onların hüdudlarından çox-çox kənarında etiraf olunmasına xeyli təsir göstərmişdir. 2003-2017-ci illər Azərbaycan Respublikasının İKT ilə çoxsahəli əməkdaşlığının artan dinamikası onu bu nüfuzlu təşkilatın adi üzvündən aparıcı tərəfdaşlardan birinə çevrilməsi ilə nəticələnmişdir. Bu cür yüksək

nüfuz qazanılması bir tərəfdən Azərbaycanın Şərq və Qərb sivilizasiyaları arasında körpü rolunu oynaması ilə bağlı idisə, digər tərəfdən İ.Əliyevin dünya birliyi üzvləri dövlətləri və xalqları arasında dialoqun genişlənməsi sahəsindəki çox səmərəli fəaliyyətinin əhəmiyyətinin bütün İKT üzvləri tərəfindən yüksək qiymətləndirilməsi nəticəsində baş vermişdir.

Bu illərdə İKT-nin elə bir mötəbər tədbiri və ya toplantısı olmamışdır ki, Azərbaycan Respublikası onun fəal iştirakçısı olmasın, ya da müzakirələrdə öz konkret mövqeyi ilə çıxış etməsin. Biz artıq Azərbaycanın İKT-nin fəaliyyətində iştirakçıdan başqa təşkilatın keçirdiyi ən müxtəlif siyasi elmi, mədəni və digər xarakterli toplantı və tədbirlərə ev sahibliyi etməsinin olmasının şahidi olmuşuq. 2017-ci ildə keçirilmiş İslam ölkələrinin növbəti olimpiya oyunlarının Bakıda keçirilməsi bir daha göstərdi ki, Azərbaycan Respublikası İKT-nin qəbul etdiyi qərarların məzmununa təsir imkanlarının, onun digər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrində xüsusi statusa malik olmasının ən müxtəlif beynəlxalq tədbirlərdə etiraf olunması artıq tarixi hadisə, reallıq olmaqla bərabər, həm də xarici siyasət fəaliyyətimizin ən əhəmiyyətli nəticələrindən biridir. [3, s.626]

ABŞ və onun NATO üzrə müttəfiqlərinin dünyanın müxtəlif yerlərində beynəlxalq terrorizmə və onun təzahürlərinə qarşı mübarizədə xüsusi xidmətləri danılmazdır. XIX əsrin sonlarından başlayaraq erməni terror təşkilatlarının Osmanlı Türkiyəsinə, 1905-ci ildən bəri xalqımıza qarşı dəfələrlə etdiyi terror faktları bütün dünyaya sübut etmişdir ki, Azərbaycan Respublikası terrordan zərər çəkən, ona qarşı hər vasitə ilə mübarizə aparan dövlət kimi bu mübarizədə həmişə ABŞ-ın və digər beynəlxalq təşkilatların mövqelərinə və fəaliyyətinə əməli işlə cavab vermişdir. 2001-ci il 11 sentyabrda Nyu-york şəhərində baş vermiş terror aktından dərhal sonra dövlətimizin beynəlxalq terrorizmə qarşı birgə mübarizə kampaniyasının fəal iştirakçısı olması, yəqin ki, hamımızın yadındadır. [3, s.381]

İ.Əliyevin hakimiyyətinin ilk günlərindən dövlətimizin bu sahədə də fəallığı daha da artmış, Milli Ordumuzun əsgərləri BMT-nin sülhməramlı qüvvələrinin tərkibində dünyanın müxtəlif nöqtələrində məhəlli silahlı və milli zəmində qarşıdurmaların nizamlanmasında iştirak etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin mövqeyinin, xarici siyasət kursunun yalnız milli maraqlara deyil, mənəvi ümumbəşəri və demokratik dəyərlərə də əsaslandığını dəfələrlə sübut edən faktlardan biri ABŞ – İran münasibətlərində xüsusi gərginlik yaradan İranın nüvə enerjisinin sınaqları ətrafında gedən və bu gün də qalmaqda davam edən kampaniyanın gedişində özünü göstərdi.

İ.Əliyevin prezidentlik fəaliyyətinin ilk illərindən başlayaraq ABŞ-da güclənən anti-iran sanksiyaları təbliğatı kampaniyasının gedişində ABŞ-ın diplomatik və digər vasitələrindən istifadə etməklə, Azərbaycan Respublikası rəhbərliyinin mövqeyinə təsir edərək, İrana qarşı başlanacağı ehtimal edilən hərbi əməliyyatlar zamanı hərbi təyyarələrin Azərbaycanın hava məkanından uçub keçməsinə icazə almaq üçün edilən bütün cəhdlər nəticəsiz qalmışdı.

Amerika diplomatiyasının tez-tez işlətdiyi “hər şeyi güc həll edir” fikrini ABŞ və NATO üzrə mütəffiq ölkələrin bir qrupu İraq və Əfqanıstanda aparılan müharibələr zamanı sübut etməyə çalışmaları Azərbaycan Respublikasına, onun böyük həyat və siyasi idarəçilik məktəbini keçmiş prezidentinə münasibətdə baş tutmamışdı. Bu da aydın olmuşdur ki, beynəlxalq münasibətlərdə Azərbaycan Respublikası ilə yalnız beynəlxalq hüquq normalarına əsaslanan, eyni zamanda milli, mənəvi, tarixi dəyərlərimizə heç bir halda zərər vurmaq ehtimalı belə olmayan, nəhayət qarşılıqlı anlaşma və maraqlara xidmət edən mövqelərdən danışmaq olar.

Dövlətçiliyin qorunması və möhkəmləndirilməsində ən vacib cəhətlərdən biri olan ardıcıl xarici siyasət fəaliyyəti ən müxtəlif istiqamətlər üzrə ölkə hüdüdlərində təminatlı daxili siyasət, dövlət sərhədlərinin möhkəmləndirilməsi, ərazi bütövlüyünün qorunması və bu kimi digər mühüm istiqamətləri də özündə birləşdirir.

Ərazi bütövlüyü Azərbaycan Respublikası xarici siyasətinin illərdən bəri ən ağırlı, ən çox işlərin görüldüyü vacib sahə olaraq ölkə rəhbərliyini və əhalinin bütün təbəqələrini daim düşündürən bir nömrəli xarici siyasət vəzifəsi olaraq qalmaqdadır.

BMT Baş Məclisinin və Təhlükəsizlik Şurasının, AŞPA-nın qəbul etdiyi qərarlarda, Avropa İttifaqının “Şərq tərəfdaşlığı” sammitinin bəyannaməsində və Avropa İttifaqı – Azərbaycan “Tərəfdaşlıq prioritetləri” razılaşmasında, Qoşulmama hərəkatının dövlət başçılarının 2012-ci il və 2016-cı il sammitlərinin, İKT-nin 2008-ci və 2013-cü il zirvə toplantılarında Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanıyan qətnamələrin qəbulu Azərbaycan xarici siyasət uğurları olmaqla yanaşı, dövlət başçımızın bu məsələnin həlli istiqamətində apardığı danışıqların, ikitərəfli görüşlərin gedişində nümayiş etdirdiyi qətiyyətin və diplomatik bacarığının nəticələri idi. Bunun nəticəsi olaraq NATO-nun 2018-ci il iyulun 11-də keçirilmiş Brussel zirvə toplantısının Yekun Bəyannaməsində Azərbaycan Respublikasının suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmət öz təsdiqini tapmışdır. [7]

Bu illərdə xarici siyasət fəaliyyətinin digər istiqamətləri ilə yanaşı, Ermənistan - Azərbaycan arasında Dağlıq Qarabağ məsələsi ilə başlanan münaqişə və müharibənin ağır nəticələrinin tezliklə aradan qaldırmaq məqsədinin gündəlik diqqət mərkəzində olduğunu bildirməliyik. [6, s.197]

Dağlıq Qarabağ müharibəsinin səbəbləri, ümumiyyətlə, zaman - zaman tarixi torpaqlarımızın əlimizdən alınaraq orada Rusiya imperiyası tərəfindən kənardan gətirilən erməni əhalisinin məskunlaşdırılması, sovet rejimi dövründə də bu işlərin davam etdirilməsi kimi problemlərin həlli istiqamətində 2003-2017-ci illərdə aparılmış fəaliyyətin hərtərəfli təhlilini aparmağı özümüzə həm də mənəvi borc hesab edirik.

Dağlıq Qarabağ probleminin həllinə yanaşma tərzini və bununla bağlı fəaliyyət sahələrində əsas hədəflər və münasibət dəyişməz qalsa da, 2003-cü ildən bəri bu istiqamətdə də fəaliyyətimizdə bir sıra mühüm keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir.

Dövlət başçımız münaqişənin həlli sahəsində böyük dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların məsələyə ikili standartlar əsasında yanaşdıqları, bəzi hallarda mövqeyimizə güclü təzyiqlər göstərildiyi vaxtlarda da öz prinsipal və ədalətli mövqeyindən geri çəkilməmişdir.

Beynəlxalq təşkilatlar, diplomatlar, həmsədrləri tez-tez dəyişən Minsk qrupu ardıcıl olaraq dövlət başçımızın mövqeyində Ermənistanın xeyrinə müəyyən güzəştlərə nail olmağa çalışsalar da, Prezident İ.Əliyevin prinsipial, lakin qanuni və haqlı mövqeyi ilə razılaşaraq, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün xüsusi vurğulandığı qərar, qətnamə və digər növ sənədləri qəbul etməli olmuşlar.

Münaqişənin uzanması, Azərbaycan tərəfinin Minsk qrupunun fəaliyyətindən narazılığını bildirən bəyanatlarla çıxış etməsi və bunun həmsədr diplomatların nəzərinə çatdırılması gedişində bir sıra yeni prinsipal məqamlar yaranmışdır.

Son illərdə Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dinc yolla həllinin müəyyən limitinin olması, Azərbaycan tərəfinin sonsuz olaraq beynəlxalq təşkilatlardan kömək gözləməyəcəyi haqqında mesajlar münaqişənin başladığı vaxtdan bəri dövlət başçımızın mövqeyinin sərtləşdiyini göstərərək bütün əhali tərəfindən razılıqla qarşılanmışdır.

Beynəlxalq təşkilatların münaqişənin gedişində öz mövqelərini dəyişərək get-gedə Azərbaycan tərəfinin haqlı olduğu və ərazi bütövlüyünün tanınması haqqında bəyanatlarla fərqli fikir bildirməsi danışıqların gedişində dövlət başçımızın mövqeləri ilə indi daha çox hesablaşmalı olduqları deməkdir.

Dağlıq Qarabağla bağlı erməni təbliğatının əsas demaqoq şüarı, əslində bəhanə olan guya hər millətin müqəddəratını təyin etmək hüququna malik olması barədə saxta erməni cəfəngiyyəti az qala bütün beynəlxalq təşkilatların tribunalarından dəfələrlə səsləndirilərək Ermənistanın sepepatçılıq hərəkatlarına, torpaqlarımızın 20 faizindən çoxunun havadarlarının köməyi ilə erməni işğalçılarının ələ keçirməsi kimi bəşəri cinayəti ört-basdır etməyə köklənmişdir.

Bu saxta cəfəngiyyət məhz 2003-cü ildən sonra dövlət başçımızın beynəlxalq təşkilatlarda və dövlət başçıları ilə ikitərəfli müzakirələrdən sonra gündəlikdən çıxarılmışdır. İndi rəsmən münaqişənin nizamlanmasına çalışan, lakin erməni cinayətkarlığına rəsmi və hüquqi qiymət verilməsini, həm də işğalçıların işğal etdikləri bütün ərazidən qeyri-şərtsiz çıxmasını təmin edə bilməmiş Minsk qrupunun həmsədrələrinin hesabatlarında bu saxta şüar haqqında söz açılmır.

Çünki müstəqillik dövründə məhz İ.Əliyev ilk dəfə bu saxta şüarın mahiyyətini elmi və hüquqi ədəbiyyatlar əsasında təhlil edərək sübut etmişdir ki, erməni xalqı və ya milləti 1918-ci ilin mayın 28-də erməni dövləti yaradaraq öz müqəddəratını o vaxt təyin etmişdir. [5, s.322] Dünya tarixində isə bir mənalı şəkildə qəbul olunmuş tarixi həqiqət isə bundan ibarətdir ki, bir millət elə birdir, yəni eyni millətdən 2-cisi, 3-cüsü olmur.

Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı xarici siyasət kursunun gedişində yaranan yeni keyfiyyət dəyişikliklərindən biri də İ.Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sözdən işə keçmək, müdafiə olunmaqdan hücum siyasətinə keçməyin vaxtı çatmasının dünya ictimaiyyətinə, beynəlxalq təşkilatlara mesaj edilməsidir. Bu bir həqiqətdir ki, təcavüzə məruz qalmış istənilən bir xalq, torpaqları işğal edilmiş hər bir dövlət heç bir müzakirəsiz, qeyri-şərtsiz, kimisə xəbərdar etmədən öz ərasini azad edərək orada öz suveren hüquqlarının bərpa edə bilər. Hətta o bunları etməyə borcludur.

Bu baxımdan heç bir qanun, beynəlxalq təşkilat Azərbaycanın öz torpaqlarının müharibə yolu ilə azad etmək hüququnu inkar edə bilməz, ümumiyyətlə, belə qanun yoxdur.

Lakin 1992-ci ildə BMT-yə, 1992-ci ildə ATƏM-ə, 2001-ci ildə Avropa Şurasına daxil olarkən dövlətimizin qəbul etdiyi öhdəliklərə riayət edilməsi xatirinə münaqişənin dinc yolla nizamlanması tədqiq olunan dövrdə xarici siyasət fəaliyyətində hələlik daha çox nəzərdə tutulan variant olaraq qalır.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli istiqamətində 2003-2017-ci illər ərzində Azərbaycan Respublikası qəbul etdiyi bütün beynəlxalq öhdəliklərə və ümumbəşəri sülh dəyərlərinə sadıq qalaraq münaqişənin danışıqlar vasitəsi ilə həllinə üstünlük verməsini sübut edən bəzi yeni faktlar və məqamlar üzərində dayanmağı vacib sayırıq.

2008-ci il 14 martda BMT Baş Məclisində Azərbaycanın təşəbbüsü ilə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və erməni hərbi birləşmələrinin işğal edilmiş bütün ərazilərdən çıxarılması məsələsi müzakirə edilsə də, lakin çox acınacaqlı və təəssüf doğuran səbəbdən - Minsk qrupu həmsədrləri ölkələri – ABŞ, Rusiya və Fransanın təklif edən qətnamə layihəsinin əleyhinə səs verməsi, ən azı əsassız bəhanələrlə, bu müzakirələrin nəticəsiz qalması ilə başa çatmasına səbəb oldu. [3, s.541]

Bu il artıq münaqişənin başlanmasından 31 il keçir. Münaqişənin həlli üçün sülh danışıqları əvvəlki formatda yenə də davam edir. Lakin indi danışıqlarda vəziyyət və tərəflərin mövqeyi 2016-cı ilə qədər olduğundan xeyli fərqlidir. Bir tərəfdən Ermənistanın yeni rəhbərliyinə nəhayət ki, tam şəkildə aydın olmuşdur ki, ölkəsi Dağlıq Qarabağ məsələsində mövcud status-kvonu uzatmağa davam etdikcə regionda həyata keçirilən iri miqyaslı iqtisadi layihələrdən özünü kənarlaşdırmaqla hər il milyardlarla ABŞ dolları ilə ölçülən maddi itkiləri ilə iqtisadiyyatı kəskin iflic vəziyyətinə düşmüşdür.

Digər tərəfdən Azərbaycan Respublikasının bu münaqişəyə gec-tez öz silahlı qüvvələrinin köməyi ilə qısa bir vaxtda son qoya biləcəyinə möhkəm əmin olan beynəlxalq təşkilatların, o cümlədən Minsk qrupunun iki aparıcı üzvü olan ABŞ və Rusiyanın Ermənistan rəhbərliyinə müxtəlif formada təzyiqləri artırmaqla bərabər, bu iki ölkənin bu məsələ ətrafında əvvəlki illərdə olduğundan fərqli şəkildə həmrəylik nümayiş etdirməsi də Ermənistanda çox ciddi narahatlıq yaratmışdır.

Nəhayət, əvvəlki iki səbəbdən daha tutarlı və daha inamlı olan üçüncü amili göstərək. Bu gün Azərbaycanın adı silahlı qüvvələri döyüş bacarığı və silahlanma səviyyəsinə görə dünyanın ən güclü orduya malik 50 ölkəsinin adı ilə eyni sırada çəkilir. Azərbaycan cəmiyyətində münaqişənin hərbi yolla həllinə çağırışlar da durmadan artmaqdadır. Eyni vaxtda İ.Əliyevin son illərdə bütün beynəlxalq qurumlarda yüksək səviyyəli görüşlərdə məsələnin sülh yolu ilə həllini 30 ildən artıq bir müddətdə gözləyən vətəndaşlarının səbr limitinin tükənməsi haqqında açıq mesajları da öz işini görməkdədir.

Qeyd etməliyik ki, İ.Əliyevin təşəbbüsü ilə keçirilən və Azərbaycanın ev sahibliyi etdiyi siyasi və mədəni əhəmiyyətli tədbirlər beynəlxalq miqyasda nüfuzumuzun daha da möhkəmlənməsinə xidmət edərək, artıq ənənəyə çevrilmişdir. Bu gün beynəlxalq təşkilatlar illər

öncə planlaşdırılan toplantılarının keçirilməsi yerinin müəyyən edilməsində seçimi birmənalı olaraq Azərbaycanca verirlər.

Dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun yüksəlməsində Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti M.Əliyevanın fəaliyyətini qeyd etmək lazımdır. Bəhs etdiyimiz illərdə keçirilmiş mötəbər beynəlxalq toplantıların, dünya və Avropa miqyaslı idman yarışlarının təşkilat komitəsinin sədri kimi fəaliyyəti mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. [8] M.Əliyevanın ali dövlət idarəçiliyi postunda milli dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi üçün göstərdiyi xidmətlərindən biri də dövlət başçısının həyata keçirdiyi xarici siyasət kursunun dəstəklənməsinə və uğur qazanmasına layiqli töhfələr verməsidir.

Sonda Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunub daha da möhkəmləndirilməsi naminə İ.Əliyevin 2003–2017-ci illərdəki xarici siyasətinin bəzi yekunlarını göstərmək olar:

- İ.Əliyevin həyata keçirdiyi xarici siyasət hər zaman uzaqgörən və pragmatik xarici siyasət strategiyasının başlıca prinsiplərinə söykənmişdir;

- Regionda müxtəlif maraqları olan böyük dövlətlər arasında balanslaşdırılmış xarici siyasətə üstünlük verilməsi ən mürəkkəb və çətin anlarda düzgün qərarlar qəbul edilməsinə kömək etmişdir;

- Milli maraqlarımıza zidd olan heç bir beynəlxalq sənəd, qərar və digər hüquqi sənədlər imzalanmamış və ya onların icrasının qarşısı alınmışdır;

- Dünyanın aparıcı dövlətləri və təşkilatları tərəfindən “Cənubi Qafqazda təhlükəsizliyin təminatı” adlandırılan Azərbaycan regionla bağlı bütün strateji layihələrin əsas söz sahiblərindən biri olmuşdur;

- Dövlət başçısının dəyişməz və prinsipal xarici siyasət kursu bütün çətin sınaqlardan çıxaraq dövlətçiliyimizi daha da möhkəmləndirməyə xidmət etmişdir;

- Dünyanın ən nüfuzlu dövlət başçılarından biri kimi siyasi imic qazanan İ.Əliyev sürətlə dəyişən dünyada baş verəcək prosesləri irəlicədən duyaraq Azərbaycanı onların mümkün zərərli nəticələrindən kənarlaşdırma bilmişdir;

- Görülmüş işlər dövlətimizin beynəlxalq münasibətlər sistemində kifayət qədər nüfuzlu və özünəlayiq yer tutmasının təmin etmişdir;

- Beynəlxalq münasibətlərdə, dövlətlərarası əlaqələrdə sürətlə baş vermiş dəyişikliklərdən dövlətimizin maraqları və dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsi üçün istifadə olunmuşdur.

Beləliklə, qeyd etdiklərimiz bir daha göstərdi ki, bu illərdəki xarici siyasət fəaliyyətinin ən əsas nəticəsi milli dövlətçiliyimizin, müstəqilliyimizin qorunub saxlanması və daha da möhkəmləndirilməsi olmuşdur. Bu qənaət dünyanın aparıcı dövlətləri və nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları tərəfindən də qəbul olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Qanun.2017, 48 s.
2. Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik konsepsiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. 23 may 2007-ci il. <http://www.e-qanun.az/framework/13373>
3. Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin əsas istiqamətləri (1991-2016) // Məqalələr toplusu. Bakı: Poliart, 2017, 904 s.
4. Əliyev H. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, məktublar, müsahibələr. Birinci kitab: iyun 1993 – may 1994. Bakı: Azərneşr, 1997, 612 s.
5. Həsənov Ə.M. Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsiz siyasəti. Bakı: Letterpress, 2011, 440 s.
6. Məmmədov N. Xarici siyasət: Reallıqlar və gələcəyə baxış. Bakı: Qanun, 2013, 264 s.
7. Prezident İlham Əliyevin uğurlu xarici siyasəti Azərbaycanın milli maraqlarına söykənir. <http://ikisahil.az/post/prezident-lham-eliyevin-ugurlu-xarici-siyaseti-azerbaycanin-milli-maraqlarina-soykenir>

8. Yeniləşən, daim inkişaf etdirilən xarici siyasət strategiyası Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu gündən-günə artırır. http://www.fhn.gov.az/newspaper/?type=view_news&news_id=2661

РЕЗЮМЕ
ЗНАЧЕНИЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ИЛЬХАМА АЛИЕВА В УКРЕПЛЕНИИ НАШЕЙ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ

Аббасзаде Н.М.

Ключевые слова: национальная государственность, внешняя политика, государственная независимость, территориальная целостность, отношения, дипломатия, организация.

В статье анализируются направления проводимой Президентом Азербайджанской Республики Ильхамом Алиевым внешней политики по укреплению нашей национальной независимости. Отмечается, что в результате проводимой сбалансированной внешней политики Азербайджан стал политическим, экономическим и гуманитарным центром южнокавказского региона. Одновременно отмечается, что особое внимание в нашей внешней политике уделяется отношениям с мировыми международными организациями. Одной из важных сторон проводимой Президентом нашей страны внешней политики является привлечение внимания мировой общественности к нашей стране, как государству, страдающему от террора.

SUMMARY
THE IMPORTANCE OF FOREIGN POLICY OF ILHAM ALIYEV IN STRENGTHENING OUR
NATIONAL STATEHOOD

Abbaszade N.M.

Key words: national statehood, foreign policy, state independence, territorial integrity, relations, diplomacy, organization.

The article analyses the directions of foreign policy carried out by President of Azerbaijan Republic Ilham Aliyev in strengthening our national statehood. It is noted that as a result of conducted balanced foreign policy Azerbaijan has become a political, economic and humanitarian center of South Caucasian region. At the same time, it is noted that special attention in our foreign policy is paid to relations with world international organizations. One of the important aspects of the foreign policy pursued in our country is to attract the attention of the world community to our country, as a state suffering from terror.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	09.12.2019
	Son variant	24.12.2019